

Subplenaire lezingen

Rita Ghesquière (a), Vanessa Joosen (b) & Helma van Lierop (c)

(a) KU Leuven

(b) Universiteit Antwerpen

(c) Tilburg University

Contact: rita.ghesquiere@arts.kuleuven.be

vanessa.joosen@uantwerpen.be

H.vanLierop@uvt.nl

Een land van waan en wijs. Een historische aanpak van jeugdliteratuur in het (basis)onderwijs

In 1989 verscheen *De hele Biblebontse berg* (1989), een standaardwerk over de geschiedenis van de jeugdliteratuur dat nieuwe horizonten opende: niet alleen beschouwden de auteurs van het boek jeugdboeken terecht als een volwaardige vorm van literatuur, ook lieten ze zien dat de geschiedenis van het kinderboek niet pas in 1778 begon bij de *Proeve van kleine gedigten voor kinderen* van Hiëronymus van Alphen. Al vanaf de middeleeuwen verschenen er boeken die weliswaar niet alleen voor kinderen bedoeld waren, maar die zeker door kinderen gelezen zijn. Met deze nieuwe geschiedenis kwam de studie van de jeugdliteratuur in Nederland en Vlaanderen definitief van de grond.

Vijfentwintig jaar later, in december 2014, was er eindelijk een opvolger voor *De hele Biblebontse berg*: *Een land van waan en wijs* (onder redactie van de auteurs van deze bijdrage). Het was de hoogste tijd, want in die kwart eeuw gebeurde er veel op het gebied van kinder- en jeugdboeken: niet alleen evolueerde de vorm en de inhoud van de boeken, ook de studie van de jeugdliteratuur ontwikkelde zich gestaag. Basisschoolleraars zijn lang niet altijd op de hoogte van die ontwikkelingen, omdat de aandacht voor jeugdliteratuur in hun opleiding bescheiden is (Kieft 2014: 29). Eenmaal voor de klas laten ze zich voor de keus van voorleesboeken vaak informeren door lectuur uit hun eigen jeugd jaren, door tips van leerlingen of gaan ze op zoek op het internet (La Roi 2010: 78). Ze vinden het vaak lastig om met jeugdboeken te werken. Een naslagwerk zoals *Een land van waan en wijs* kan dan een belangrijk hulpmiddel zijn, ook al omdat de redactie en de auteurs bij het schrijven ervan gekozen hebben voor een opzet die niet alleen wetenschappelijk verantwoord is, maar ook praktisch voor bemiddelaars tussen kind en boek. Heel bewust deelden we het boek in volgens genres. Het wetenschappelijk argument was dat we zo de complexiteit, diversiteit en de ongelijktijdige ontwikkeling van verschillende soorten boeken zichtbaar konden

maken. Praktisch gezien vergemakkelijkte deze indeling volgens ons het zoeken naar boeken die aansluiten bij de voorkeur van kinderen of die hun smaak juist verbreden. Kinderen weten al op jonge leeftijd te vertellen of ze van sprookjes, fantasieverhalen, avonturenverhalen of verhalen over school houden, al gebruiken ze daarbij niet altijd de geijkte termen. Door samen met kinderen, vanuit het bekende, nieuwe boeken te verkennen, wordt een belangrijke bijdrage geleverd aan hun literaire competentie. Omdat we bij de keuzes van genres en bij het beschrijven van hun ontwikkeling niet-normatief te werk zijn gegaan, is er binnen *Een land van waan en wijs* ruimte voor oorspronkelijk Nederlandstalige boeken en vertaald werk, voor fictie en non-fictie en voor de dubbele canon die zo kenmerkend is voor de jeugdliteratuur. Er is plaats voor boeken die gewaardeerd en bekroond worden door volwassenen, maar eveneens voor boeken die alleen of vooral bij kinderen populair zijn. Dus staan de boeken van Simon van der Geest, Gideon Samson en Bart Moeyaert en die van Geronimo Stilton, Paul van Loon en Francine Oomen gewoon broederlijk naast en door elkaar. Voor wie toch een idee wil krijgen welke boeken de toets van de volwassenkritiek doorstaan hebben, geven we vaak een aanduiding van hun ontvangst bij de critici en de prijzen die ze eventueel gewonnen hebben.

Een andere bewuste keuze die zowel wetenschappelijk als praktisch gelegitimeerd is, is de nadruk die we leggen op de sociaalhistorische context. Jeugdboeken staan nooit op zichzelf, maar worden bepaald door de pedagogische, filosofische en maatschappelijke context die de canon van jeugdboeken voortdurend in beweging brengt. Terwijl pedagogen in de 18de eeuw niet veel heil zagen in sprookjes voor kinderen, omdat ze schadelijk zouden zijn voor hun ontwikkeling, waren ze in de 19de eeuw juist enthousiast, omdat de fantasierijke verhalen een tegenwicht boden aan de in hun ogen te grote aandacht voor de rede. Tegenwoordig worden vooral de vrije bewerkingen van klassieke sprookjes door bijvoorbeeld jury's van literaire prijzen gewaardeerd.

Een sleutelbegrip in de uitwerking van de sociaalhistorische context is 'kindbeeld'. Wie schrijft, tekent, jeugdboeken uitgeeft of recenseert, heeft bewust of onbewust een beeld van 'het kind' voor ogen. De vraag welke kindbeelden in de loop van de tijd de jeugdliteratuur hebben bepaald, hield ons bij het schrijven bezig, evenals de vraag naar de invloed van maatschappelijke veranderingen op kinderboeken. Het eerste hoofdstuk biedt de hoofdlijnen in deze ontwikkelingen, terwijl de andere hoofdstukken ze verder invullen voor het specifieke genre dat centraal staat. Voor het werken met kinderboeken in de klas biedt het begrip 'kindbeeld' naar ons idee interessante perspectieven, zeker voor wat betreft de maatschappelijke vorming van kinderen door middel van kinderboeken. Het hoofdstuk over gezinsboeken en schoolverhalen kan hier dienen als casus voor hoe *Een land van waan en wijs* gebruikt kan worden bij het werken met kinderboeken in de klas.

Het vertrekpunt is de eigen leefwereld. Hoe is het gezin waarin ze opgroeien samengesteld, wat mag wel en wat mag niet in hun gezin? Vermoedelijk zal dit gesprek heel

diverse antwoorden opleveren en dat is precies wat het hoofdstuk over gezinsboeken en schoolverhalen in *Een land van waan en wijs* ook laat zien. Hedendaagse gezinsboeken tonen kinderen een veelkleurige en veelzijdige wereld. Kinderboeken vertellen over ontmoetingen tussen kinderen uit verschillende culturen. Sommige verhalen benadrukken de overeenkomsten tussen Nederlandse gezinnen en gezinnen van niet-Nederlandse afkomst en presenteren thema's als 'ouderliefde' als cultuuroverstijgend. Andere schrijvers benadrukken juist de verschillen, problemen en vooroordelen. Steeds vaker wordt de multiculturele samenleving als vanzelfsprekend beschouwd, zoals in *Vroemvroem...boem* van Marita de Sterck en Ingrid Godon (2000).

Maar het gaat in gezinsboeken niet alleen om culturele diversiteit. Ook op andere manieren wordt er rekenschap van gegeven dat onze samenleving veelzijdig is. 'Ouders' betekent niet langer per definitie mama en papa, maar kan evengoed twee papa's of twee mama's zijn. Ook eenoudergezinnen ontbreken in kinderboeken niet, evenals samengestelde gezinnen met twee papa's en twee mama's. Voor sommige kinderen zijn deze situaties vertrouwd, voor andere vervreemdend, maar altijd bieden de gezinsboeken de mogelijkheid tot oriëntatie op de wereld waarin kinderen leven, omdat ze de veranderingen in de maatschappij weerspiegelen. Dat geldt ook voor schoolverhalen, die de evolutie in de relatie tussen leerkracht en leerlingen weergeven. Toch is de relatie tussen de wereld en het kinderboek niet één-op-één: auteurs beschrijven de wereld immers niet alleen zoals hij is, maar ook zoals hij was en/of naar hun idee zou moeten zijn.

Vanuit het heden is het interessant om met kinderen eens de stap te zetten naar het verleden. Kinderen van nu vinden het vaak vanzelfsprekend dat ze van hun ouders en leerkrachten de ruimte krijgen om te onderhandelen, dat ze hun zegje mogen doen. Ze zullen zich herkennen in *Met de koppen tegen elkaar* van Selma Noort (2000) of *Mees Kees* van Mirjam Oldenhove. Maar hoe anders was dat in 1953, het jaar dat *Jip en Janneke* van Annie M.G. Schmidt geboren werden. De ouders van Jip en Janneke zijn even liefdevol als de ouders van Sil, Geerten en Mare uit het boek van Selma Noort, maar zetten veel duidelijker de lijnen uit en bepalen nadrukkelijker wat goed en niet goed is voor hun kinderen. Door te werken met fragmentjes uit boeken die in de loop van de tijd zijn verschenen, krijgen kinderen een beknopte gezinsgeschiedenis of schoolgeschiedenis aangeboden die hen aan het denken zetten en uitdagen om zich een mening te vormen.

Een land van waan en wijs heeft als naslagwerk veel te bieden aan leerkrachten die enthousiast zijn over kinderboeken en die ermee aan de slag willen in de klas, omdat ze er, net als de redactie en de auteurs van de nieuwe geschiedenis, van overtuigd zijn dat kinderen kunnen leren en genieten van jeugdboeken.

Referenties

- Alphen, H. van (1778). *Proeve van kleine gedigten voor kinderen*. Utrecht: Ed. Jan van Terveen en Zoon.
- Ghesquière, R., V. Joosen & H. van Lierop-Debrauwer (2014). *Een land van waan en wijs. Geschiedenis van de Nederlandse jeugdliteratuur*. Amsterdam: Atlas/Contact.
- Heimeriks, N. & W. van Toorn (1989). *De hele Biblebontse berg. De geschiedenis van het kinderboek van de middeleeuwen tot heden*. Amsterdam: Querido.
- Kieft, M. (2014). *Aandacht voor jeugdliteratuur op de pabo*. Amsterdam: Stichting Lezen.
- La Roi, T. (2010). *Mijn leukste, spannendste, coolste, vetste...boek! Verslag van een kwantitatief onderzoek naar de voorkeuren van leerlingen en leerkrachten in het basisonderwijs*. Amsterdam: Stichting Lezen.
- Noort, S. (2000). *Met de koppen tegen elkaar*. Amsterdam: Leopold.
- Oldenhave, M. (vanaf 2006). *Mees Kees*. Serie. Amsterdam: Ploegsma.
- Schmidt, A.M.G. (1953). *Jip en Janneke*. Amsterdam: De Arbeiderspers.
- Sterck, M. de & I. Godon (2000). *Vroemvroem...boem*. Amsterdam: Querido.

Anne Kerkhoff
Fontys Lerarenopleiding Tilburg
Contact: a.kerkhoff@fontys.nl

Is zijn B2 haar B2? Of moeten we met meer maten meten?

1. Inleiding

Het Europees Referentiekader (ERK) heeft ook in Nederland en Vlaanderen een grote vlucht genomen. We zien dat deze standaard, die oorspronkelijk is ontwikkeld om taalvaardigheidsniveaus in vreemde talen te beschrijven en te vergelijken, in de praktijk ook wordt gebruikt om beheersingsniveaus in het Nederlands als moedertaal te beschrijven. Vanuit praktisch oogpunt is dat een begrijpelijke en misschien ook wel logische ontwikkeling. Klassen en scholen worden steeds heterogener wat betreft de moedertalen van leerlingen en ook de taalsituatie van individuele leerlingen wordt steeds 'meertaliger'. We kunnen moeilijk voor elke gebruiker van het Nederlands een eigen standaard hanteren, afhankelijk van de manier waarop het Nederlands verwor-